

Рис. 10. Переможна стела Асархаддона, Пергамський музей, Берлін

K. Baulina, PhD Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

REFLECTION AND RECTIFICATION OF THE SACRAL PALACE CEREMONIAL "PROSKYNESIS" AT THE COURT OF THE ASSYRIAN AND ACHAEMENID RULERS

The palace ceremonial "proskynesis" (gr. – προσκύνησις) – which consisted of a kiss and a bow – was considered and interpreted. A comparison of ancient Eastern traditions at the royal court of Assyrian and Achaemenid rulers is highlighted. The author tries to reconstruct the essence and meaning of proskynesis in the lives of kings and ordinary people. The work uses ancient greek written sources and the eastern source heritage, which is represented by reliefs and obelisks from Assyria and the Achaemenid Empire.

The pertinence of the topic is an attempt to interpret part of the palace ceremony – proskynesis, and to highlight the royal cult of the ancient Eastern traditions at the court of Achaemenid empire. The purpose of the project is to determine some points in the ceremonial proskynesis, as a reflection of the sacred status of the ruler or as an element of court etiquette.

The tradition of the sacralization of royal power was inherent in virtually all the ancient eastern people, but the concrete forms of this sacralization in different states could differ significantly from one another and not always included the "adorable" of the monarch. This ritual from the Persians borrowed from different countries was meant to mean the king's majesty. With his adoration, the ritual had nothing in common. Kings were considered to be the favorites of the gods, their pious choirs and priests.

The range of postures to which proskynesis was applied is diverse, and therefore we have to make out the idea which gesture proskynesis can be consist off and we have to interpret this in several different ways, depending on its context, with possibilities ranging between "sending a kiss forward", kneeling down, prostrating oneself, or just a bow. And at all we need to determine is the proskynesis equal to prostration?

Keywords: proskynesis, palace ceremony, sacralization, royal cult, king's court, Assyria, Achaemenid Empire.

УДК 94(44)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2021.148.4>

Н. Бірюк, студ. магістратури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ІМІГРАЦІЙНЕ ПИТАННЯ ТА МОДЕЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ ІМІГРАНТІВ У ФРАНЦУЗЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Здійснено аналіз моделі інтеграції іммігрантів у французьке суспільство, яка формувалася у другій половині 1980-х років – наприкінці 1990-х років. Необхідність вироблення моделі політики інтеграції іммігрантів у французьке суспільство з'явилася на початку 1980-х років. Через ряд суперечностей між політиками щодо бачення інтеграції іноземців та іммігрантів другого покоління було скликано Комісію, яка мала вирішити розбіжності щодо цього питання. Зрештою, пропозиції Комісії лягли в основу інтеграційної моделі, що спричинила жорстку суспільну реакцію наприкінці 1980-х років. Таким чином, діюча модель інтеграції іммігрантів у французьке суспільство була сформована наприкінці 1990-х років В її основу покладено ідею громадянства, здобувши яке іноземці здійснювали свідомий перехід до французької національності та отримували доступ до інститутів інтеграції.

Ключові слова: інтеграція, імміграція, Франція, ідентичність, громадянство.

Постановка проблеми. Історично Франція є країною, яка з середини ХІХ ст. запрошувала робітників – іммігрантів. У ХХ ст., будучи вже тривалий час колоніальною імперією, Франція залучала робітників зі своїх залежних територій після Другої світової війни для відбудови економіки. Спершу більшість робітників перебували у Франції тимчасово, але з 1970-х років іммігранти до Франції переїжджали на постійне проживання. Зрештою, збільшення кількості мусульманської іммігрантської спільноти та загострення питання націоналізму, імміграції, інтеграції у 1980-х роках спровокувало потребу вироблення концепції інтеграції іммігрантів у французьке суспільство.

Аналіз джерел та літератури. Основним джерелом для дослідження французької інтеграційної моделі є аналітична записка "Бути французом сьогодні і завтра: звіт комісії з питань національності" [8]. Саме цей звіт містить базові принципи інтеграційної моделі Франції, яка пропонувалася наприкінці 1980-х років Комісією науковців, спеціально зібраних для її напрацювання. Джерело є досить об'ємним, містить характеристику недоліків попередньої системи та ряд ініціатив, запропонованих для впровадження цілісної політики інтеграції. Пропозиції, сформовані Комісією, лягли в основу закону 1993 року щодо громадянства, який згодом змінив закон 1998 року. Також для дослідження концепції

інтеграції ми аналізували законодавчі документи, які визначали політику інтеграції та громадянства, зокрема закони щодо отримання громадянства 1970-х та 1990-х років [16–18]. У роботі використано різні типи статистичних джерел. Автору вдалося знайти статистичний рапорт 2005 року щодо імміграції французького Національного інституту статистики й економічних досліджень (фр. INSEE) [14]. Цей рапорт відображає хронологічно, відповідно до переписів населення, кількість іммігрантів за походженням та сферою зайнятості, а також фіксує шляхи прибуття і мету імміграції до Франції: трудова, сімейна, наукова, та способи отримання громадянства іммігрантами. Звіт є важливим джерелом для оцінки проблем впровадження інтеграційної моделі, оскільки містить дані про кількість іммігрантів другого покоління, які отримали громадянство внаслідок дії закону 1993 року. Іншим типом статистичних джерел, задіяних у дослідженні, є результати парламентських виборів, які автор використав для пояснення та окреслення політичної ситуації у Франції 1980-х та 1990-х років [2–5]. Для аналізу суспільної реакції стосовно впроваджених у 1990-х роках законів щодо імміграції та інтеграції було використано періодичну пресу, а саме матеріали газети "Ле Монд" [1, 7, 10–13, 20].

Історіографія питання складається з праць стосовно громадянства, націоналізму та інтеграції у Франції і представлена роботами французьких, британських та американських дослідників. Перш за все варто згадати працю Адріана Фейвела, професора соціології Інституту політичних досліджень у Парижі та університету Лідса [9]. На думку Фейвела, інтеграційна модель Франції кінця 1980-х років є неефективною, оскільки основні теоретичні положення концепції не стосувалися і відповідно не передбачали умови економічної інтеграції іноземців, що стало основною перешкодою успішної реалізації політики інтеграції. Культурний плюралізм сам по собі був би набагато меншою проблемою, якби були вирішені проблеми бідності та соціальні умови [9, с. 187]. Закон щодо громадянства 1993 року, прийнятий як пропозиція втілення нової політики інтеграції, дослідник називає дискримінаційним та нерівноправним щодо іммігрантів другого покоління.

Роджерс Брубейкер, американський соціолог, дослідник етнічності, націоналізму, громадянства, у своїх працях безпосередньо не досліджує концепцію інтеграції, прийняту наприкінці 1980-х років, але дає оцінку ідеям правих політиків та попереднього законодавства щодо надання автоматичного громадянства дітям іммігрантів з Алжиру, Марокко та Тунісу [6]. Дослідник стверджує, що діти іммігрантів не хотіли отримувати французьке громадянство як філіацію і відмовлялися від нього. Тому Р. Брубейкер характеризує виборну ідею правих щодо громадянства як лібералізацію доступу до французького громадянства, що, навпаки, мала би дати можливість дітям іммігрантів другого покоління на самоствердження своєї ідентичності та створити умови для відмови від французького громадянства [6, с. 159].

Французький історик права та політолог Патрік Вейл зосередився на дослідженні законів щодо громадянства та історії імміграційного законодавства у Франції [23]. Дослідник ретельно окреслив основні проблемні моменти надання громадянства іммігрантам другого покоління та підтримує ідею їх інтеграції шляхом отримання громадянства за дією "праві землі", а не "праві крові".

Постановка завдання. У межах цієї статті ми спробуємо окреслити політику 1980-х років стосовно національного питання та "права землі" щодо надання громадянства; дослідити запропоновану Комісією інтеграційну модель та пропозиції стосовно її впровадження

наприкінці 1980-х років; проаналізувати законодавче втілення французької інтеграційної моделі; з'ясувати суспільну реакцію щодо впровадження інтеграційної моделі; окреслити реформування інтеграційної моделі наприкінці 1990-х років.

Основний текст. Мусульманська імміграція до Франції розпочалася ще до Першої світової війни, але значно збільшилася після Другої світової війни, коли французькі компанії, які потребували значної кількості робітників, щоб заповнити прогалини на ринку праці, наймали працівників з французьких колоній в Африці, зокрема з регіону Магрибу (Алжир, Марокко та Туніс). Найм трудових іммігрантів відбувався саме через потребу Франції у післявоєнному відновленні і відбувався активно в період "Славного тридцятиріччя". Після Другої світової війни імміграція до Франції керувалася двома постановами, виданими Тимчасовим урядом Французької Республіки на чолі з лідером руху "Вільна Франція" Шарлем де Голлем. Вони визначили юридичну основу для післявоєнної імміграції: умови щодо в'їзду та перебування в країні, а також щодо отримання громадянства та натуралізації [22, с. 41]. Переселенням було дозволено залишатися до Франції, навіть якщо вони не працювали. Також було створено Національну імміграційну службу, яка мала свої офіси навіть у країнах походження іммігрантів із метою координації процесу найму працівників. Через кілька місяців після нафтової кризи 1974 року за президентства правоцентриста Валері Жискара д'Естена уряд ухвалив рішення та видав адміністративні циркуляри про припинення трудової імміграції, оскільки змінилися економічні потреби країни. Але рішення щодо припинення трудової імміграції не стосувалися громадян ЄЕС та висококваліфікованих працівників [22, с. 41]. Хоча кількість іммігрантів з країн Європи згідно зі статистичними даними 1975 року сягала до 67,1 %, у той же час кількість іммігрантів африканського походження (переважно з Алжиру, Марокко, Тунісу) становила 28,2 % [14, с. 49]. Через заборону трудової імміграції з 1970-х років переїзд з країн Магрибу до Франції відбувався переважно для воз'єднання сім'ї. І хоча були введені жорсткі обмеження, багато жінок та дітей переїхали до іммігрант-чоловіків та оселились у Франції. Таким чином, кількість мігрантів з Північної Африки постійно збільшувалася та становила в 1982 році вже 33,2 %, а в 1990 р. – 35,9 % від загальної кількості іммігрантів [14, с. 49].

До середини 1980-х років політика держави щодо іммігрантів, які були тимчасовими робітниками, була побудована на ідеї соціально-економічної "інсерції", встановленої після Другої світової війни [9, с. 46]. Ця політика стосувалася забезпечення потреб іммігрантів у житлі, реєстрації, доступу до соціального забезпечення та створенні умов для здійснення релігійних практик [9, с. 47].

З 1973 року відповідно до нового закону, який мав доповнювати Кодекс про громадянство, автоматичне громадянство, передбачене статтями 23 і 24 Кодексу про громадянство, застосовувалося до дитини, яка народилася у Франції до 1 січня 1994 року від батьків, котрі народилися на території, що мала статус колонії чи заморської території Французької Республіки [16]. Однак отримання автоматичного громадянства було відмінним для дітей іммігрантів алжирського походження. Статті 23 та 24 французького національного кодексу щодо отримання автоматичного громадянства застосовуються до дитини, яка народилася у Франції від батьків, народжених на території колишніх французьких департаментів Алжиру лише до 3 липня 1962 року [Алжир став незалежним у 1962 році, отже до 1962 року

Алжир вважався частиною Франції. – Н.Б.] [16; 23, с. 162; 6, с. 140].

Р. Брубейкер визначає недоліки отримання автоматичного громадянства для дітей другого покоління іммігрантів і вказує, що "проблема виникла лише в 1979 році, коли перша група дітей, народжених у Франції від алжирських батьків досягла 16-річного віку". Оскільки "після подання заяви для отримання посвідки на проживання – обов'язкова з 16 років для всіх іноземців – вони були здивовані, дізнавшись що мали французьку національність, оскільки вважали себе алжирцями і повідомляли школу та чиновників про свою національність як алжирську" [6, с. 141]. Через це "виник запит на відмову від французького громадянства, який досяг свого піку в 1984 році, коли було подано майже 2949 запитів франко-алжирцями, з яких 2506 було відмовлено" [6, с. 141]. Така відмова сприймалася Алжиром як заперечення Францією його суверенітету, тож алжирські політики вимагали від влади п'ятої республіки звільнити від автоматичного громадянства всіх молодих алжирців, які народилися у Франції [6, с. 142]. Таким чином, діти іммігрантів отримували громадянство Франції, при цьому залишаючись зі своєю алжирською, марокканською, туніською національністю.

У середині 1980-х років "подвійне право землі", яке діяло для отримання громадянства дітьми іммігрантів, було гостро розкритиковане Національним Фронтом. Націоналісти виступали за органічну ексклюзивність: "щоб стати французом, потрібно це заслужити", а в імміграції вбачали антидержавну загрозу. Шовіністи заявляли, що отримання громадянства через дію "подвійного права землі" стало засобом десакралізації та девальвації французького громадянства [6, с. 144]. Крім цього, націоналісти вважали, що іммігранти – мусульмани, будучи більш "культурно віддаленими" від французів, об'єктивно менше асимілюються через релігію ісламу, яка не може бути тільки у приватному житті [6, с. 148]. Тому вони пропонували бачення громадянства, базованого на "праві крові", отже громадяни Франції мали би бути об'єднані спільними походженням [6, с. 164]. Частина населення підтримувала Національний Фронт, у результаті чого партія отримала 11 % голосів та здобула 9 місць у Європейському парламенті за результатами виборів 1984 року [21].

Під тиском критики "права землі" Національним фронтом, яка була конкурентом правих у кампанії 1986 року, центральні праві партії Об'єднання на підтримку Республіки та Союз за французьку демократію запропонували зміни до Кодексу про громадянство. Вони наполягали, що іммігранти та їх діти мають виявляти бажання отримати громадянство, оскільки воно не може бути результатом автоматичних механізмів [23, с. 157; 6, с. 138, 151]. Така ініціатива скасовувала б ідею "права землі" щодо отримання громадянства, закріпленої ще у 1889 році як базова засада натуралізації. Принцип волевиявлення мав вирішити попередні проблеми з громадянством, яке могли набувати навіть без власного бажання, та мав підтвердити національну ідентичність дітей іммігрантів. Отже, в рамках передвиборчої боротьби праві обрали позицію, відмінну від лівих та крайніх правих, намагаючись знайти свій шлях вирішення питання надання громадянства. На відміну від соціалістів, праві пропонували для отримання громадянства запровадити акт волевиявлення іммігрантами другого покоління замість автоматичного здобуття. Від крайніх правих їх позиція відрізнялась тим, що залишала можливість для іммігрантів другого покоління набути громадянство, незважаючи на їх походження.

Хоча на виборах до Національної Асамблеї у 1986 році праві здобули більше голосів, ніж ліві, реформу їм впровадити не вдалося [2]. Пропозиція зміни закону про громадянство викликала широкий та гучний спротив не лише з боку партій, а й з боку офіційних органів, таких як Державна рада, Вища рада з питань населення та сім'ї та Комісія з прав людини, з боку громадських груп – "Ліги прав людини" та "SOS-расизм", а також від "моральних авторитетів" – впливових католицьких єпископів [6, с. 162]. Більше того, у 1986 році Міністром освіти Аленом Девако було запропоновано університетську реформу, яка полягала у впровадженні додаткових вступних вимог для прийняття в університет та збільшення плати за навчання для дітей іммігрантів [15]. Реакція проти пропозицій була потужною: почалися масові протести та страйки студентів. Протести посилювалися через смерть студента алжирського походження Маліка Усекіне, який загинув від насильницьких дій поліцейських 6 грудня 1986 року [15]. Два дні потому закон був вилучений, а Ален Девако пішов у відставку. Тому Міністр юстиції Альбін Чаландон, відповідальний за підготовку первинної пропозиції, оголосив у січні 1987 року, що запропонована реформа буде "перероблена" після "широких національних консультацій" з усіма рухами та асоціаціями, яких це стосується, а також із "релігійними і моральними авторитетами" країни [6, с. 155].

За президента соціаліста Франсуа Міттерана, за ініціативи прем'єр-міністра Жака Ширака, парламентом, де в результаті виборів 1986 року більшість вибороли праві, було відкрито Комісію щодо національних питань, очолювану Марко Лонгом, віцепрезидентом Державної Ради. Комісія повинна була вивчити кілька можливих підходів щодо реформування національного кодексу та сформувати пропозиції щодо реформ [23, с. 160; 9, с. 42]. До складу Комісії увійшли 4 професори права, 3 державні службовці, 3 історики, 2 соціологи, 2 лікарі, 1 юрист, 1 режисер [23, с. 160]. Комісія розпочала свою роботу 22 червня 1987 р., а вже 7 січня 1988 р. було подано звіт під назвою "Бути французом сьогодні і завтра: звіт комісії з питань національності". У процесі дослідження, яке проходило з 16 вересня до 21 жовтня 1987 р., були організовані інтерв'ю з діячами різних сфер щодо їх ставлення до інтеграції, імміграції, французької ідентичності, які демонстрували по телебаченню, а згодом опублікували у спеціальному звіті.

У доповіді Комісія вказала, що традиційні інститути інтеграції іммігрантів: школа, церква, військова служба, профспілки, політична залученість втратили свою ефективність [8, с. 89]. Тому перш за все згуртування іноземців має пов'язуватися із утвердженням міцної французької ідентичності [8, с. 91]. Сама "інтеграція стане набагато простішою, коли французька ідентичність стане сильнішою" [8, с. 82]. Власне, набуття громадянства іноземцем лише надає певний ступінь інтегрування, тому необхідно уникати надання законодавству про громадянство важливості, якої воно не має, і тієї ролі, яку воно не може забезпечити, бо громадянство не є гарантією для іноземця долучення до французького суспільства, інтеграція іноземця не може бути вирішена лише через отримання громадянства [8, с. 84]. "Але не сам закон про громадянство зможе відновити спроможність до інтеграції <...> Однак законодавство про громадянство повинно залишатися тим, чим було в нашій історії, засобом заохочення та освячення інтеграції до Франції населення іноземного походження" [8, с. 28]. Власне, у звіті наголошується на концепції свідомої індивідуалістичної ідеї французького громадянства, згідно з якою процес отримання громадянства передбачає виявлення власного бажання й, отже, прагнення

бути частиною нації. Саме такий підхід став за основу пропозиції реформ законодавства щодо отримання громадянства іммігрантам другого покоління народжених у Франції. Здійснення свідомого вибору французького громадянства, а значить і нації, є фундаментом інтеграційного процесу [8, с. 86]. Зокрема, у звіті вказано, що "ісламське питання є випробуванням для укріплення французької ідентичності та політики інтеграції". [8, с. 87]. Комісія зазначила, що для спільноти, котра долучає іноземців, "зобов'язання не менш тяжкі: приймати виявлену волю осіб щодо отримання громадянства; робити кращими можливості інтеграції, бути толерантним до культурних відмінностей; проводити активну політику супроводу та підтримки у всіх сферах іммігрантів (освіта, житло, безпека, працевлаштування)" [8, с. 90].

Було сформовано ряд законодавчих пропозицій, які мали реалізувати нову політику інтеграції у Франції. Комісія рекомендувала дотримуватись правила про присвоєння французького громадянства при народженні, як це визначено у Національному кодексі: дитина отримує французьке громадянство автоматично, якщо вона народилася у Франції принаймні від одного з батьків, який є громадянином Франції. Також пропонувалось продовжити термін відмови від отримання громадянства Франції до 18 місяців [8, с. 213]. Громадянство для дітей, які народились у Франції від іноземних батьків, мало надаватися у віці від 16 до 21 років за умови виявлення особисто дитиною бажання бути громадянином Франції, надання документа, який засвідчує місце народження, та проживання у Франції не менше 5 років [8, с. 214–215]. Якщо особа відмовляється від громадянства після 21 року, то вона не зможе стати французом [отримати французьке громадянство за такою ж процедурою. – Н.Б.] після цього періоду за винятком процедури натуралізації [8, с. 217]. Відмовити в отриманні громадянства могли через наявність судимості за злочини та порушення, пов'язані з тероризмом або порушеннями державної безпеки; засудження до фіксованого покарання у вигляді шести місяців позбавлення волі за придбання або торгівлю наркотиками; рішення про вислання [із Франції. – Н.Б.], видане за поведінку, що становить загрозу громадському порядку [8, с. 219]. Період укладання шлюбу, після якого може бути видана декларація про громадянство чоловіку або дружині – іноземцеві, передбачена статтею 37-1 Кодексу, повинен бути збільшений з шести місяців до одного року [8, с. 219]. Комісія запропонувала здійснити реформи, які мали б зробити прозорішим процес натуралізації: покращити інформування служб на місцевому рівні, збільшити кадрові ресурси, проводити систематичні співбесіди з кандидатами натуралізації, встановити об'єктивні елементи оцінювання заявки [8, с. 221–223].

Французька інтеграційна модель, яку сформувала і запропонувала Комісія ще в 1988 році, не впроваджувалася лівими, які виграли вибори того ж року [3]. Зрештою, унаслідок голосування 1993 року праві здобули 482 місця та повернулися до влади, а прем'єр-міністром став Едуард Баладюр [4]. Перемога правих дозволила законодавчо затвердити республіканську філософію інтеграції, вироблену наприкінці 1980-х рр. Висунута Комісією Марко Лонга ідея про "волевиявлення" при отриманні громадянства дітьми іммігрантів була прийнята парламентом у вигляді окремого закону [17]. Він встановлював, що громадянство для дітей, які народились у Франції від іноземних батьків, надається у віці від 16 до 21 років за умови висловлення саме дитиною бажання бути громадянином Франції, надання документа, який засвідчує місце народження, та проживання у Франції не менше 5 років [17]. Закон, який ре-

формував національне законодавство, набув чинності з моменту його публікації 23 липня 1993 року [17].

Патрік Вейль вказує на ряд ускладнень при реалізації вищевказаного закону про громадянство: самостійне волевиявлення дітьми не працювало через можливий тиск батьків; часом дитина не мала необхідних документів, щоб підтвердити своє місце проживання протягом останніх 5 років; деякі ж підлітки через брак поінформованості не знали про новий закон і могли думати, що вони вже отримали французьке громадянство при народженні, тому навіть і не подавали необхідні документи і не отримували громадянства [13; 23, с. 167]. Зрештою, за даними статистики у 1995 році здобули громадянство "за бажанням" 30 526 дітей іммігрантів другого покоління, у 1996 році – 29 845 чол., 1997 – 32 518 чол., а у 1998 року – 25 549 чол. [14, с. 39].

Газета "Ле Монд" висвітлювала проблеми із законом 1993 року стосовно набуття громадянства дітьми, народженими іммігрантами, та суспільну реакцію щодо його впровадження. Зокрема, закон не дозволяв отримати громадянство раніше 16 років, оскільки забороняв батькам дитини подавати документи, і таким чином робив дитину незахищеною у разі депортації її батьків [10]. Отримання дитиною громадянства за поданням батьків давало їм захист від вислання з країни, якщо вони нелегальні іммігранти. Нове законодавство скасувало цю можливість, що викликало страйки іммігрантів у країні [10].

У березні 1997 року 175 кіномитців стали ініціаторами акції на підтримку іммігрантів та зняли короткометражний фільм про людей, які втратили документи на проживання внаслідок прийнятих законів, таким чином привернувши увагу суспільства до проблеми законодавства стосовно іммігрантів [7]. Власне, незважаючи на обіцянки соціалістів, які виграли парламентські вибори 1997 року, змінити законодавство щодо іммігрантів, демонстрації щодо цього питання продовжувалися [5]. У листопаді 1997 року, за 6 тижнів до листопадового мітингу, 1200 художників та інтелектуалів зібрали підписи проти законів Паскуа – Дебре, прийнятих 1986, 1993 та 1997 року, що полегшили процедуру виселення нелегальних іммігрантів та збільшували вимоги до їх натуралізації [11]. Значна демонстрація, що зібрала приблизно 8 тисяч людей, відбулася в Парижі 22 листопада 1997 року. Участь в акції брали також асоціації, які виступали на захист іммігрантів та прав людини, за скасування законів Паскуа – Дебре та Механьєрі [закон 1993 щодо громадянства. – Н.Б.]. Це були, зокрема, "Ліга прав людини", "SOS-Racisme", "Рух проти расизму та за дружбу між людьми", профспілки та ліві партії [1; 20].

Влітку 1997 року відбулися парламентські вибори, які виграли соціалісти. Вони мали намір реформувати модель інтеграції іммігрантів [5]. Переглядом попередніх законів займався Патрік Вейль, який подав два звіти прем'єр-міністру Франції Ліонелю Жоспену: один стосовно набуття громадянства дітьми іммігрантів, інший – стосовно імміграції. Патрік Вейль запропонував установити "право землі" для дітей іммігрантів, народжених у Франції, сприяти в'їзду тільки тих категорій іноземців, котрі вигідні економіці та розвитку Франції (студенти, дослідники, інвестори), та виконувати зобов'язання з дотриманням прав людини (возз'єднання сім'ї, притулок), одночасно нагадуючи про закриття кордонів для некваліфікованих іноземних робітників [12; 13].

Закон від 16 березня 1998 року, який набув чинності 1 вересня, поєднав "право землі" та попередню ідею про виявлення бажання отримати громадянство для дітей іммігрантів другого покоління. Згідно з новим за-

коном, дитина, народжена у Франції, автоматично отримувала громадянство у віці 18 років. Подаватися на громадянство підлітки могли з 16 років без батьків, але вони мали довести проживання у Франції як мінімум протягом 5 років у віці від 11 до 18 років. Набуття французького громадянства могло відбуватися поетапно [18]. Неповнолітні мали право з 13 до 16 років здобути французьке громадянство за згодою батьків; у 16 років дитина могла подати заявку і отримати громадянство самостійно, у 18 років дитина отримувала громадянство автоматично [18]. Період за 6 місяців перед 18-річчям та за рік після – це термін, коли дитина могла заявити про своє бажання відмовитися від громадянства та залишитися іноземцем [18]. Діти, які з'явилися на світ у Франції від іноземних батьків, при народженні мали отримувати документ, що посвідчує особу. Довідка мала діяти протягом п'яти років і могла бути продовжена до видачі свідоцтва про громадянство [18]. Становище іммігрантів, які народилися не на території Франції, було врегульовано законом Шевенмана. Він (фр. loi Chevènement) був ухвалений 11 травня 1998 року і скасовував закони Паскуа – Дебре. Відповідно до нового акту, іммігранти, які відвідували законних резидентів за родинними зв'язками, мали дозвіл на проживання [19]. Закон також дозволяв об'єднання сімей, як це було передбачено законом 1945 року [19]. Найбільш інноваційною зміною було положення, що запровадило нову категорію тимчасової візи для науковців, вчених та висококваліфікованих працівників [19].

Висновки. Отже, збільшення імміграції мусульман магрибського походження, поява ісламу як другої найбільшої релігії у Франції, суперечність між лівими і правими політиками щодо імміграції та "права землі", зростання популярності Національного Фронту та питання національної ідентичності спровокували необхідність вироблення моделі політики інтеграції іммігрантів у французьке суспільство у 1980-х роках. Для її формування скликали Комісію щодо національних питань. У 1988 році опубліковано звіт Комісії, де було вказано, що інтеграція іммігрантів другого покоління та іноземців має відбуватися саме шляхом "нааявності" та укріплення французької ідентичності. Тому отримання громадянства для іноземців мало означати перехід до французької національної ідентичності, а для іммігрантів другого покоління набуття громадянства здійснювалось через засвідчення свідомого бажання його отримати. Такі ідеї Комісії були офіційно затверджені правими політиками у 1993 році, що викликало негативну суспільну реакцію. Соціалісти, які виграли вибори 1998 року, на законодавчому рівні закріпили модель інтеграції іммігрантів другого покоління. Вона будувалася на громадянстві, яке вони отримували би через дію "права землі", скасувавши попередню ідею волевиявлення. Але для іноземців процес інтеграції не змінювався та передбачав здобуття французького громадянства, що одночасно було показником свідомого вибору французької національної ідентичності та забезпечувало їх інститутами, які мали сприяти інтеграції у французьке суспільство. Перспективними для автора напрямками майбутніх досліджень є розвідки щодо висвітлення у французькій історіографії та кінематографії 1980–90-х років бачення політики націоналізму, громадянства, міжрелігійних та міжетнічних відносин у Франції.

Список використаної літератури

1. 8 000 personnes manifestent contre les projets de loi sur l'immigration [Електронний ресурс] // *Le Monde*. – 1997. – Режим доступу: https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/11/25/8-000-personnes-manifestent-contre-les-projets-de-loi-sur-l-immigration_3807191_1819218.html.

2. Assemblée nationale 1986 [Електронний ресурс] // *France Politique*. – 2019. – Режим доступу: <https://www.france-politique.fr/assemblee-nationale-1986.htm>.

3. Assemblée nationale 1988 [Електронний ресурс] // *France Politique*. – 2019. – Режим доступу: <https://www.france-politique.fr/assemblee-nationale-1988.htm>.

4. Assemblée nationale 1993 [Електронний ресурс] // *France Politique*. – 2019. – Режим доступу: <https://www.france-politique.fr/assemblee-nationale-1993.htm>.

5. Assemblée nationale 1997 [Електронний ресурс] // *France Politique*. – 2019. – Режим доступу: <https://www.france-politique.fr/assemblee-nationale-1997.htm>.

6. Brubaker R. *Citizenship and Nationhood in France and Germany* / Rogers Brubaker. – Cambridge: Harvard University Press, 1994. – 285 c.

7. Cent soixante-quinze professionnels cosignent un film pour soutenir les sans-papiers [Електронний ресурс] // *Le Monde*. – 1997. – Режим доступу: https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/03/14/cent-soixante-quinze-professionnels-cosignent-un-film-pour-soutenir-les-sans-papiers_3772508_1819218.html.

8. Être Français aujourd'hui et demain: Rapport de la Commission de la nationalité présenté par M. Marceau Long, président, au Premier ministre – Paris: Union générale d'éditions, 1988. – 1048 c.

9. Favell A. *Philosophies of Integration: immigration and the Idea of Citizenship in France and Britain* / Adrian Favell. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2001. – 289 c.

10. La nouvelle législation a multiplié les situations d'illégalité [Електронний ресурс] // *Le Monde*. – 1995. – Режим доступу: https://www.lemonde.fr/archives/article/1995/04/19/la-nouvelle-legislation-a-multiplie-les-situations-d-illegalite_3869306_1819218.html.

11. La préparation de la manifestation du 22 novembre [Електронний ресурс] // *Le Monde*. – 1997. – Режим доступу: https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/11/20/la-preparation-de-la-manifestation-du-22-novembre_3804214_1819218.html.

12. Le rapport Weil propose une refonte de la politique d'immigration [Електронний ресурс] // *Le Monde*. – 1997. – Режим доступу: https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/08/01/le-rapport-weil-propose-une-refonte-de-la-politique-d-immigration_3787465_1819218.html.

13. Le rapport Weil souhaite renforcer le droit du sol pour les enfants d'immigrés [Електронний ресурс] // *Le Monde*. – 1997. – Режим доступу: https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/07/31/le-rapport-weil-souhaite-renforcer-le-droit-du-sol-pour-les-enfants-d-immigres_3787350_1819218.html.

14. Les immigrés en France – Montrouge: Institut national de la statistique et des études économiques, 2005. – 67 c.

15. Lief L. Behind French student strike: worry over society's direction. Immediate concern is over proposed education reforms [Електронний ресурс] // *Louise Lief // The Christian Science Monitor*. – 1986. – Режим доступу: <https://www.csmonitor.com/1986/12/05/ostu-f.html>.

16. Loi n° 73-42 du 9 janvier 1973 complétant et modifiant le code de la nationalité française et relative à certaines dispositions concernant la nationalité française [Електронний ресурс] // *Légifrance*. – 1998. – Режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000684539/>.

17. Loi n° 93-933 du 22 juillet 1993 réformant le droit de la nationalité [Електронний ресурс] // *Légifrance*. – 1993. – Режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000006528795/1993-07-23/#LEGIARTI000006528795>.

18. Loi n° 98-170 du 16 mars 1998 relative à la nationalité [Електронний ресурс] // *Légifrance*. – 1998. – Режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000754536/>.

19. Loi n° 98-349 du 11 mai 1998 relative à l'entrée et au séjour des étrangers en France et au droit d'asile [Електронний ресурс] // *Légifrance*. – 1998. – Режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000191302/>.

20. Manifestation à Paris contre les projets de loi sur la nationalité et l'immigration [Електронний ресурс] // *Le Monde*. – 1997. – Режим доступу: https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/11/23/manifestation-a-paris-contre-les-projets-de-loi-sur-la-nationalite-et-l-immigration_3806079_1819218.html.

21. National results France | 1984 Outgoing Parliament | 2019 European election results | European Parliament. [Електронний ресурс] // *European Parliament*. – 2019. – Режим доступу: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/france/1984-1989/outgoing-parliament/>.

22. Schain M. *The politics of immigration in France, Britain, and the United States: a comparative study* / Martin Schain. – New York: Palgrave Macmillan, 2008. – 329 c.

23. Weil P. *How to Be French: Nationality in the Making since 1789* / Patrick Weil. – Durham: Duke University Press Books, 2008. – 438 c.

References:

1. 8 000 personnes manifestent contre les projets de loi sur l'immigration. (1997, November 25). *Le Monde*. Fr. https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/11/25/8-000-personnes-manifestent-contre-les-projets-de-loi-sur-l-immigration_3807191_1819218.html. [In French].

2. Assemblée nationale 1986. (2019). *France Politique*. <https://www.france-politique.fr/assemblee-nationale-1986.htm>. [In French].

3. Assemblée nationale 1988. (2019). *France Politique*. <https://www.france-politique.fr/assemblee-nationale-1988.htm>. [In French].

4. Assemblée nationale 1993. (2019). *France Politique*. <https://www.francepolitique.fr/assemblee-nationale-1993.htm>. [In French].

5. Assemblée nationale 1997. (2019). *France Politique*. <https://www.france-politique.fr/assemblee-nationale-1997.htm>. [In French].
6. Brubaker, R. (1994). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Harvard University Press.
7. Cent soixante-quinze professionnels cosignent un film pour soutenir les sans-papiers. (1997, March 14). *Le Monde*. Fr. https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/03/14/cent-soixante-quinze-professionnels-cosignent-un-film-pour-soutenir-les-sans-papiers_3772508_1819218.html. [In French].
8. *Être Français aujourd'hui et demain*: Rapport de la Commission de la nationalité présenté par M. Marceau Long, président, au Premier ministre. (1988). Union générale d'éditions.
9. Favell, A. (2001). *Philosophies of Integration: Immigration and the Idea of Citizenship in France and Britain*. Palgrave Macmillan.
10. La nouvelle législation a multiplié les situations d'illégalité. (1995, April 19). *Le Monde*. Fr. https://www.lemonde.fr/archives/article/1995/04/19/la-nouvelle-legislation-a-multiplie-les-situations-d-illegalite_3869306_1819218.html. [In French].
11. La préparation de la manifestation du 22 novembre. (1997, November 20). *Le Monde*. Fr. https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/11/20/la-preparation-de-la-manifestation-du-22-novembre_3804214_1819218.html. [In French].
12. Le rapport Weil propose une refonte de la politique d'immigration. (1997, August 1). *Le Monde*. Fr. https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/08/01/le-rapport-weil-propose-une-refonte-de-la-politique-d-immigration_3787465_1819218.html. [In French].
13. Le rapport Weil souhaite renforcer le droit du sol pour les enfants d'immigrés. (1997, July 31). *Le Monde*. Fr. https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/07/31/le-rapport-weil-souhaite-renforcer-le-droit-du-sol-pour-les-enfants-d-immigres_3787350_1819218.html. [In French].
14. Institut national de la statistique et des études économiques. (2005). *Les immigrés en France*.
15. Lief, L. (1986, December 5). Behind French student strike: worry over society's direction. Immediate concern is over proposed education reforms. *The Christian Science Monitor*. <https://www.csmonitor.com/1986/1205/ostu-f.html>
16. Loi n° 73-42 du 9 janvier 1973 complétant et modifiant le code de la nationalité française et relative à certaines dispositions concernant la nationalité française. (1998). *Légifrance*. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000684539/> [In French].
17. Loi n° 93-933 du 22 juillet 1993 réformant le droit de la nationalité. (1993). *Légifrance*. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000006528795/1993-07-23/#LEGIARTI000006528795>. [In French].
18. Loi n° 98-170 du 16 mars 1998 relative à la nationalité. (1998). *Légifrance*. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000754536/>. [In French].
19. Loi n° 98-349 du 11 mai 1998 relative à l'entrée et au séjour des étrangers en France et au droit d'asile (1998). *Légifrance*. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT00000191302/>. [In French].
20. Manifestation à Paris contre les projets de loi sur la nationalité et l'immigration. (1997, November 23). *Le Monde*. Fr. https://www.lemonde.fr/archives/article/1997/11/23/manifestation-a-paris-contre-les-projets-de-loi-sur-la-nationalite-et-l-immigration_3806079_1819218.html. [In French].
21. European Parliament. (2019). *National results France | 1984 Outgoing Parliament | 2019 European election results | European Parliament*. <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/france/1984-1989/outgoing-parliament/>.
22. Schain, M. (2008). *The Politics of Immigration in France, Britain, and the United States: A Comparative Study*. Palgrave Macmillan.
23. Weil, P. (2008). *How to Be French: Nationality in the Making since 1789*. Duke University Press Books.

Надійшла до редколегії 25.02.21

N. Biriuk, Master's Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

IMMIGRATION AND THE POLITICS OF INTEGRATION IN FRANCE IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

The politics of integration in France which was being constructed in the late 1980s and the 1990s was researched in this article. The primary written sources used in the analysis are different types including legislation laws, analytical note, statistical and press materials. The historiographical basis of the study consisted of several works written by researchers of integration, citizenship and nationalism, whose views differ on the assessment of the model of integration. The necessity to develop a model for the politics of integration of immigrants into French society appeared in the early 1980s. The Commission was opened due to contradictions between politicians regarding the vision of integration of foreigners and second-generation immigrants and should have resolved differences on this issue. Eventually, the Commission's proposals formed the basis of the integration model, but provoked a strong public reaction in the late 1980s. Thus, the model of integration of immigrants into French society was formed in the late 1990s, which was based on the idea of citizenship. Obtaining the citizenship by the foreigner indicates the conscious transition to French nationality and access to integration institutions.

Keywords: integration, immigration, France, identity, citizenship.

УДК 94:327(520+73) "2017/2020"

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2021.148.5>

Н. Городня, д-р іст. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0001-8152-3927

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Н. Арнаут, студ. магістратури

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

АМЕРИКАНСЬКО-ЯПОНСЬКІ ВІДНОСИНИ ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Метою цього дослідження є висвітлення стану і тенденцій розвитку відносин між США і Японією за адміністрації Д. Трампа (січень 2017 р. – січень 2021 р.) з акцентом на процесах у політичній, торговельно-економічній і енергетичній сферах. Виявлено, що імплементації передвиборчих заяв Д. Трампа, які могли мати негативний вплив на відносини з Японією, не відбулось. Цьому сприяло встановлення тісних особистих відносин між президентом Д. Трампом і прем'єр-міністром Ш. Абе, якому вдалось відокремити в двосторонньому діалозі питання безпекового співробітництва від проблем у сфері торгівлі.

Ключові слова: США, Японія, зовнішня політика, американсько-японські відносини, Дональд Трамп, Шінзо Абе.

Постановка проблеми. Відносини з Японією були і залишаються фундаментом політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР) з початку 1950-х рр. В основі відносин – двосторонній Американсько-японський договір безпеки (1951, 1960 рр.), за яким на території Японії розташовані військові сили США. Вони захищають безпеку Японії і створюють необхідні умови для передового розгортання США у північному Азійсько-Тихоокеанському регіоні в цілях оперативного реагування на регіональні загрози. Проте відносини між США і Японією вийшли далеко за межі двостороннього алья-

нсу безпеки. Після закінчення "холодної війни" вони стали надійними партнерами у міжнародних регіональних і глобальних справах. Важливе значення має їхнє співробітництво (і водночас конкуренція) у торговельно-економічній сфері, співпраця в енергетичній, гуманітарній та інших сферах.

Попри важливість двосторонніх відносин для обох держав, між ними існують численні проблеми, що мають довготривалий характер. Серед них – незбалансованість двосторонньої торгівлі, що є причиною великого дефіциту США у торгівлі з Японією; зацікавленість Ва-